

დასავლური მწერლობის კვლევისა და რეცეფციის ისტორიის ასპექტები

თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობაში მხატვრული ტექსტის ჰერმენევტიკა არა მხოლოდ მის ერთმნიშვნელოვან ინტერპრეტირებას, არამედ აზრობრივი მრავალფეროვნების წარმოჩენას გულისხმობს. ნაშრომში „მითოლოგიები“ (1957) როლან ბარტი ტექსტის ერთადერთი წაკითხვის წინააღმდეგ გამოდის. პოსტ-სტრუქტურალისტებმა უარი თქვეს ნაწარმოების საკრალური, საბოლოო საზრისის გამოვლენაზე. რ. ინგარდენი ტექსტის სხვადასხვა ინტერპრეტაციას უშვებს, რასაც, მისი თქმით, „მკითხველის აღქმით-კონსტრუქციული მოღვაწეობა“ განაპირობებს. უმბერტო ეკო ტექსტის „ლიაობასა“ და ინტერპრეტაციათა უსასრულობაზე მსჯელობს. ამგვარი კონკურენციის პროცესში „ის ინტერპრეტაცია იმარჯვებს, რომელიც უკეთაა დასაბუთებული“ (ბრეგაძე 2017: 56). მეტიც, შესაძლებელია, რამდენიმე, თანაბრად დამაჯერებელი ინტერპრეტირებაც გამოჩნდეს, რაც ლიტერატურულ პროცესს ასაინტერესოს ხდის. რეცეფციული ესთეტიკა განსხვავებულ სიბრტყეზე განიხილავს ნათარგმნი ტექსტების ინტერპრეტაციას, რომლის დროსაც კვლავ ყურადღების ცენტრშია მკითხველის „მოლოდინის ჰორიზონტი“.

თარგმანს კულტურის რეცეფციის უმნიშვნელოვანეს სეგმენტად განიხილავენ. მას „კულტურათა გზაჯვარედინს“ და „სხვა კულტურათა რეპრეზენტაციის მექანიზმს“ უწოდებენ. ბახტინის თქმით, „უცხო კულტურა საკუთარ თავს უფრო სრულად და ღრმად მხოლოდ სხვა კულტურის თვალთ ხსნის“. თარგმანის წყალობით ნაწარმოების აქტუალიზება სხვა ლინგვოეთნიკურ სივრცეში ხდება. აღსანიშნავია, რომ ალექსანდრ პუშკინმა მთარგმნელებს „ცივილიზაციის საფოსტო ცხენები“ უწოდა.

იაუსის მტკიცებით, „ლიტერატურის ისტორია – ეს რეცეფციათა ისტორიაცაა“. რაინჰოლდ დოლმა მათი კლასიფიკაცია სცადა და ერთ-ერთ მათგანს მეცნიერული რეცეფცია უწოდა. ის, თავის მხრივ, რომელიმე სამეცნიერო დისციპლინის მეთოდებით ტექსტის კვლევასა და კომენტირებას გულისხმობს. აქ ივარაუდება თარგმანიც, მხატვრული ნაწარმოების არსებობის ერთ-ერთი ფორმა.

ჯერ კიდევ 1894 წელს კიტა აბაშიძე წერდა, რომ ევროპული მწერლობისა და ფილოსოფიის საუკეთესო ნიმუშების ქართულად თარგმანსა და ტირაჟირებას ჩვენში სათანადო ყურადღება არ ექცევა. მისი შენიშვნით, ეს „დიდ დანაშაულად უნდა ჩაითვალოს“, რადგან „ჩვენი ლიტერატურა ჯერ კიდევ ღარიბია, რომ მარტო ორიგინალური თხზულებები ვიკმაროთ ჩვენის გონების საზრდო-საკვებად“ (დანვრილებით იხ. ჩვენი სტატია „კიტა აბაშიძე – ევროპული ლიტერატურის მკვლევარი“. – „კრიტიკა“, 18, 2017-2018). მეოცე საუკუნის საქართველოში ლიტერატურული ტექსტების ინტენსიურ თარგმანსთან ერთად უმნიშვნელოვანესი თეორიული ნაშრომები იქმნებოდა, სადაც საზღვარგარეთის მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენლების

შემოქმედებაა განხილული. ეს ღრმააზროვანი ოპუსები მოწმობს, რომ უცხოელი მწერლების მემკვიდრეობის პოპულარიზება და ანალიზი ჩვენში ახალ, ხშირად აკრძალულ, ღირებულებებსაც ამკვიდრებდა. ნაშრომში ამჯერად საანალიზოდ შევარჩიეთ ინგლისურენოვანი, გერმანული და ფრანგული ლიტერატურის კლასიკოსთა ირგვლივ გასული საუკუნის პირველ ნახევარში შექმნილი კონცეპტუალური გამოკვლევები და ესეები, რომლებიც სისტემურად წარმოადგენს საქართველოში დასავლური მწერლობის კვლევისა და რეცეფციის ასპექტებს.

ქართულ ლიტერატურულ სივრცეში სათანადოდ შეფასდა ინგლისელ კლასიკოსთა შემოქმედება. წერილში „უილიამ შექსპირი (მისი დაბადებიდან 350 წლის შესრულების გამო)“ გერონტი ქიქოძე აღიარებული შემოქმედის ირგვლივ არსებული აურაცხელი ლიტერატურის შესახებ საუბრობს. მისი თქმით, შექსპირის ცხოვრებაზე ცოტა რამ არის ცნობილი და, რაც იცინ, ისიც ნახევრად საეჭვო და პრობლემურია. ამ უცნაურობას ქართველი მკვლევარი იმით ხსნის, რომ თანამედროვეები შექსპირს ნაკლებად იცნობდნენ, საშუალო ნიჭის მსახიობად და დრამატურგად თვლიდნენ. შემოქმედის პოპულარიზება რომანტიკული სკოლის მიმდევრებს (ლესინგი, შლეგელი, ტიკი..) უკავშირდება. მათთვის შექსპირის თეატრი „სრული წინააღმდეგობაა იმ კლასიკური წესრიგისა, ზომიერებისა და თავდაჭერილობისა, რომელიც კორნელისა და რასინის თეატრში გამოიხატა“ (ქიქოძე 1963: 372).

გენიალური შემოქმედის თხზულებების წყაროებად გერონტი ქიქოძე ასახელებს პლუტარქეს ბიოგრაფიებს, იტალიურ ნოველებს, ინგლისურ მატინანებს, ესპანურ მოგზაურობათა აღწერილობებს, ხალხურ ლეგენდებსა და თქმულებებს. ანალიტიკოსის თქმით, შექსპირი ეროვნულ ნიადაგზე იდგა. იგი კარგად იცნობდა ისტორიას, მის თანამედროვეობას, ბუნებას. გ. ქიქოძე განსაკუთრებულ როლს მწერლის მხატვრულ ინტუიციას ანიჭებს, რომლის წყალობითაც შემოქმედმა ადამიანის სულის იდუმალი კუთხეები აღმოაჩინა.

ესეში „ჯორჯ ბაირონ“ კონსტანტინე გამსახურდია ინგლისის უდიდესი პოეტების: ლორდ ბაირონისა და ოსკარ უაილდის უცნაური ბედის შესახებ მსჯელობს. ქართველი მწერალი ფიქრობს, რომ „დიდეს ბაირონის მრავალ ქმნილებას მხოლოდ კულტურულ-ისტორიული მნიშვნელობა აქვს შექმნილი“, სამაგიეროდ, პოეტის ბიოგრაფია მის პოეზიასავით საინტერესოა.

კ. გამსახურდიას ალაფრთოვანებს ბაირონის გენეალოგია: მის შორეულ წინაპრად უილიამ დამპყრობლის ეპოქის ნორმანელ დიდებულს ასახელებს, პოეტის დედა შოტლანდიელი გორდონის გვარისა იყო. „მდიდარმა ნათესავებმა უანდერძეს პერის ხარისხი, ქონება. ის ამაცობდა თავისი დიდგვაროვნებით“ (გამსახურდია 1963: 212).

წერილში „ჯორჯ ბაირონ“ საუბარია მომავალი პოეტის სწავლის წლებზე დოქტორ ელენის ინსტიტუტში, მის ახალგაზრდულ გატაცებებზე, მერი ჩეკოსთან შეხვედრაზე, ნახევარდასთან – ავგუსტასთან მიჯნურობაზე. ქართველი მწერალი იხსენებს ბაირონის კემბრიჯის უნივერსიტეტში ყოფნის წლებს. აქ ინგლისის უმაღლესი არისტოკრატია სწავლობდა, თუმცა, კ. გამსახურდიას შენიშვნით, მომავალი პოეტი დარწმუნდა, რომ ინგლისის უნივერსიტეტები მის გონებას ვერაფერს შემატებდნენ

და სწავლის ნაცვლად ბოჰემურ ცხოვრებას მიჰყო ხელი. 1806 წელს ჯორჯ ბაირონს სიჭაბუკისდროინდელ ლირიკის ნიმუშები გამოუქვეყნებია და გადაუწყვეტია, სპარსეთი და ინდოეთი მოენახულებინა. წერილში ხაზგასმულია პოპულარობა, რომელიც 1812 წელს დაბეჭდილ „ჩაილდ ჰაროლდის მოგზაურობას“ მოჰყვა. ამავე წელს პოეტი ანნა იზაბელა მილბეკზე დაქორწინებულა.

აქვე მოტანილია გოეთეს შეფასება, რომლითაც ის ბაირონს საკუთარ თავზე მალა აყენებდა და „დემონიურ ნაირსახეობად“ თვლიდა. კ. გამსახურდიას მოსაზრებით, „გოეტეში ფაუსტური სული სჭარბობს, ბაირონს სკეპტიციზმის ჭია უღრღნს გულს“ (გამსახურდია 1963: 225).

კონცეპტუალურია ქართველი მწერლის დაკვირვება ინგლისელი პოეტის ტრადიციულობასა და პატრიოტიზმზე, ღირებულებებზე, რომლებსაც ბაირონმა ზურგი შეაქცია. „ამ გარემოებამ ბოლო მოუღო მას, როგორც ადამიანს“, – წერს კ. გამსახურდია. წერილის ბოლოს საუბარია 1823 წელს ბერძნების დასახმარებლად დაქირავებული გემით გამგზავრებულ დიდ პოეტზე, რომელსაც თურქებისაგან განთავისუფლებული საბერძნეთის მეფობასაც კი ჰპირდებოდნენ.

გრიგოლ რობაქიძის ვრცელი ესე „ოსკარ უაილდ“ ინგლისელი შემოქმედის ფენომენის ანალიზს ეძღვნება. ავტორისათვის უაილდი ნამდვილი „მხატვარია, ბრინჯაოს ჩამომსხმელი“, რომელსაც ძალუძს, საკუთარი ქმნილება დაამსხვრიოს, უფრო სრული ქმნილება რომ შექმნას. წერილში რობაქიძე განმარტავს ოსკარ უაილდის შეხედულებას: ყველა ქმნილება ხელოვნებისა აღსრულებაა წინასწარმეტყველებისა. მის გამოვლენას ქართველი მწერალი სიმბოლოს კონცეპტში ხედავს და ფიქრობს: „ვინც სიმბოლოს იდუმალს აზრს მისწვდება, იგი ნახევრად მაინც ახდის ყოფას საიდუმლოების ზენარს“.

ოსკარ უაილდის ესთეტიკური თეორია გრიგოლ რობაქიძისათვის მშვენიერი, მაცდური და, ამასთანავე, საშინელია, რადგან, მისი შეხედულებით, შემოქმედის მიერ შექმნილი ხელოვნური სინამდვილე საშიში თავის მოტყუებაა. აქ რობაქიძე თანამედროვე დეკადანსის სათავეს ხედავს.

„სალომეს“ გრიგოლ რობაქიძე მსოფლიო ლიტერატურის „ყოვლად სრულ და უნაკლო“ ქმნილებას უწოდებს, რომელიც „ერთი მოქნევითაა შესრულებული“. თვით პიესა კი მოწმობაა იმისა, რომ „საიდუმლოება სიყვარულისა უფრო ძლიერია, ვიდრე საიდუმლოება სიკვდილისა“ (რობაქიძე 2012ა: 530).

ანალიტიკოსის სიტყვით, „დორიან გრეის სურათში“ (გრ. რობაქიძის ვერსია. – მ.კ.) გამოყოფილია რომანის ძირითადი მარკერები: „სიცოცხლე და ხელოვნება – აი, მთავარი თემა ამ რომანისა; მათი მუდმივი ბრძოლა და უთანხმოება – აი, მისი შინაარსი“. ხელოვნება კი სინამდვილის ადგილს მხოლოდ დროებით იჭერს. აქ უაილდის წინაშე ჩნდება ხატება კაცობრიობისათვის ტანჯული დიდებული ნაზარეველისა, რადგან მწერალი გრძნობს, რომ „მხოლოდ მწუხარებაში იმალება სული, მხოლოდ ტანჯვაში მხილდება მისი საუნჯე“ (რობაქიძე 2012ა: 536).

წერილში „ევროპის თანადროულ ლიტერატურიდან“ გრიგოლ რობაქიძე ახასიათებს იმ კრიზისს, რომელიც მისი დროის ევროპულ მწერლობაშია. იგი ფიქრობს, რომ რომანი სრულად გადაგვარდა და გართობის მოსურნე დაღალულ ევროპელს

მხოლოდ ავანტიურული ტექსტები აინტერესებს. ავტორის დაკვირვებით, ევროპაში ასევე ვითარდება რომანი-ბიოგრაფია, რის მაგალითს რობაქიძე გერმანელი ემილ ლუდვიგის თხზულებებში ხედავს. საფრანგეთში ამ ჟანრის ოსტატად ქართველი მწერალი ანდრე მორუას ასახელებს და წერილში მის ბიოგრაფიულ რომანებს ჩამოთვლის. ამ ტექსტებიდან გრიგოლ რობაქიძე გამოყოფს მორუას რომანს სტენდალის (ანრი ბეილის) შესახებ.

სტენდალის შემოქმედებითი პორტრეტი წარმოადგინა თავის წერილში გერონტი ქიქოძემ. ავტორის კონცეფციით, ინგლისელი მწერალი, როგორც მოაზროვნე, ორი იდეური სამყაროს მიჯნაზე დგას: ერთი მხრივ, ის XVIII საუკუნის განმანათლებლების და ენციკლოპედისტების მემკვიდრეა. როგორც მხატვარი, იგი გზას უკვალავს XIX საუკუნის ფრანგ მემარცხენე რომანტიკოსებსა და კრიტიკულ რეალისტებს.

ქართველი ანალიტიკოსი გადმოსცემს სტენდალის ბიოგრაფიის უმთავრეს მომენტებს, ეხება მისი განათლების ეტაპებს, მისი ცხოვრების იტალიურ პერიოდს და ა.შ. გერონტი ქიქოძე მოიხსენიებს 1820-იანი წლების საფრანგეთში კლასიკური ხელოვნების მიმდევრებსა და ახლად ჩამოყალიბებულ რომანტიკოსებს შორის არსებულ დავას. მისი თქმით, სტენდალმა რომანტიკოსების მხარე დაიჭირა და მისი წერილები „რომანტიზმი ხელოვნებაში“ და „რასინი და შექსპირი“ რომანტიზმის პირველ მანიფესტად შეიძლება ჩაითვალოს. ამავე დროს, ქიქოძე შენიშნავს, რომ სტენდალი არ ეკუთვნის ჰიუგოს, შატობრიანის ან გოეთეს სკოლას.

მკვლევარი ასახელებს სტენდალის რომანებისა და ნოველების ცენტრალურ თემას – ქალ-ვაჟის სიყვარულს, მისი შემოქმედებიდან კი გამოყოფს ორ ვრცელ რომანს: „წითელსა და შავს“ და „პარმის სავანეს“. აქვეა დამოწმებული იპოლიტ ტენის შეხედულება და ბალზაკის მოსაზრება „პარმის მონასტერზე“, როგორც „ახალი ევროპული ლიტერატურის უბადლო შედეგზე“. კრიტიკოსი ეთანხმება „წითელი და შავის“ სტენდალისეულ შეფასებას, რომლის მიხედვით, ეს რომანი არის მე-19 საუკუნის ქრონიკა, ახალი ფრანგული და ევროპული საზოგადოების ისტორია. გქიქოძის დაზუსტებით, თხზულებაში დახატული ტიპები და სოციალ-პოლიტიკური ტენდენციები მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრისათვის იყო დამახასიათებელი.

წერილში „ევროპის თანადროულ ლიტერატურიდან“ გრიგოლ რობაქიძე აფასებს ინგლისელი მწერლის ჰერბერტ უელსის ახალ რომანს „ჯერჯერობით“. ანალიტიკოსის შეფასებით, „უელსის რომანები წმინდა სოციოლოგიურია. ბურჟუაზიულ წრეებში იგი აღშფოთებას იწვევს. უკვე ილაშქრებენ მის წინააღმდეგ“ (რობაქიძე 2012ა: 694). ამავე სტატილაში გრიგოლ რობაქიძე ჩერდება ჯონ გოლსუორთზე, რომელსაც, მისი თქმით, „ინგლისელ რომანისტთა შორის ეხლა თითქმის პირველი ადგილი უკავია“. მისი შემოქმედებიდან გამოყოფილია ხუთნიგნიანი ეპოპეა „ფორსაიტები საგა“, მხატვრული თვალსაზრისით ყველაზე ძლიერად კი მიჩნეულია პირველი ნიგნი („კაცი მესაკუთრე“). რობაქიძის დაკვირვებით, ინგლისელ „მწერალს აქვს სინელე და საღებავის ეკონომია. ეხერხება გვარის პსიხიკის გადაშლა. რომანი სატირაში გადადის“ (რობაქიძე 2012ა: 693). ამავე დროს, ავტორი რომანისტის მიმართ კრიტიკულია. მისი აზრით, გოლსუორთი „იდლევა ყოფის ეპოპეას და მეტს არაფერს“. ამ მხრივ ჯონ გოლსუორთს რობაქიძე ადარებს ლევ ტოლსტოის, რომელიც ყოფის ეპოპეას-

თან ერთად იძლევა კიდევ რაღაცას, რაც ყოფაზე მეტია. აქვე ქართველი მწერალი განმარტავს ნაწარმოების პოპულარობის მიზეზს: „არც გასაკვირია: ევროპის ბურ-ჟუაზიული კულტურის დაავადებას ეხება“.

ცნობილი ამერიკელი პოეტის უოლტ უიტმენის ფენომენის კვლევას ქართველმა ანალიტიკოსებმა კონცეპტუალური წერილები უძღვნეს. სტატიაში „ვოლტ უიტმან“ კონსტანტინე გამსახურდია ჩერდება ამერიკელი პოეტის პოპულარობაზე ევროპაში, რასაც პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი ახალი რეალობით ხსნის: „1914-18 წლების სისხლისღვრამ კვლავ მოაწყურა კაცობრიობას ოპტიმისტური, ჯანსაღი ჩანგის ჟღერა“ (გამსახურდია 1963: 414). ქართველი მწერლის მოსაზრებით, მსოფლიო ომამდის „დასავლეთის პოეზიის სანიშნოები იყო: დეკადენტობა, ესთეტიზმი და პესიმიზმი“, ამერიკელი პოეტი კი „მოულოდნელობის პოეტია.. პოეტი ახალი, ძლიერი მომავლისა“, შემოქმედი, რომელიც ტრადიციულ პოეტურ ფორმებს უარყოფს. გამსახურდიასათვის უიტმენის პოეზია „ამერიკის ვრცელ პამპასებიდან მოვარდნილი ველურის ძახილია“, იგი პოეტი-ურბანისტია, რომლისთვისაც არსებითია „წამიერება, როგორც ერთი რგოლი უკუნეთის უსასრულო გარსში და უიტმანს არ უნდა, ეს წამიც დაკარგოს“.

ქართველი მწერლის რეცეფციით, უიტმენს სწამს მეცნიერების, კულტურის, ცივილიზაციის პროგრესი, რომლის საფუძველი ჰუმანიზმის, თანასწორობის, ძმობა-ერთობის პრინციპებია. კ. გამსახურდია ერთმანეთს ადარებს უიტმენისა და შპენგლერის ურბანიზმს და შენიშნავს, რომ ამ უკანასკნელმა მსოფლიო ორ შეურიგებელ ბანაკად დაჰყო: დიდი ქალაქი და მსოფლიო პროვინცია. „უიტმანი რუსოსა და შპენგლერს შორის სდგას. ამაყი, დამოუკიდებელი, ბუნების მოყვარული, თავისუფალი ადამიანი – ეს არის უიტმანის იდეალი“ (გამსახურდია 1963: 417).

იმავე წერილში დახასიათებულია ამერიკელი შემოქმედის პოეზიის უმთავრესი მარკერები. კონსტანტინე გამსახურდიას აზრით, „უიტმანი ახალი, ძლიერი თაობის მეკვლე და მახარობელია“, მას უყვარს ადამიანი, აღტაცებულია ადამიანის სხეულით, მისი პოემები ხორციელობის აპოლოგიაა. აქვე შენიშნულია უიტმენის არა-ორდინარული დამოკიდებულება დემოკრატიისადმი, რომელსაც პოეტი „ცოლსაც“ კი უწოდებდა. „მომავალი ამ დემოკრატიას ეკუთვნის, ხალხის ნიალიდან გამოსულს, ნიჭიერს, გამძლესა, სულით და ხორციტ ჯანსაღ ადამიანებს“, – ფიქრობს წერილის ავტორი. გამსახურდიას განმარტებით, უიტმენი თანასწორობას ქადაგებს. „მისი პოეზიის პრიზმაში სამყარო ისე მშვენიერია და უხრწნელი, როგორც შექმნის პირველსავე დღეს“.

უოლტ უიტმენის ფენომენის განსხვავებული რაკურსით რეცეფცია იკვეთება ვახტანგ კოტეტიშვილის წერილში „ქუჩის გეროლდი (უოლტ უიტმენი)“. ამერიკელი პოეტის შემოქმედებითი დისკურსის გააზრებისათვის მკვლევარი XIX საუკუნის ფენომენზე მსჯელობს. მისი თქმით, ეს „დამტვრეული საუკუნეა“, რომლის მარკერებია „კაცობრიობის აზრის დაქსაქსვა, ღირებულებათა სატანური მსხვრევა“ (კოტეტიშვილი 2017: 179).

წერილში ავტორი იხსენებს უოლტ უიტმენის ბიოგრაფიის მომენტებს, ჩერდება მის საქმიანობაზე. „ამერიკის მანანნალად იქცა. მთელი შეერთებული შტატები ფე-

ხით მოიარა. ომშიც მიდის ვოლონტიორად, მონობის წინააღმდეგ“ (კოტეტიშვილი 2017: 179). უიტმენის „ბალახის ფოთლებს“ ვახტანგ კოტეტიშვილი ამგვარად აფასებს: „გენიალური წიგნი ესროლა კაცობრიობას, როგორც გამოწვევა. ეს პირველი დუელი იყო პიროვნებასა და ქვეყანას შუა“. დემოკრატიის უიტმენისეული კონცეპტი ვ. კოტეტიშვილის წერილში პოლიტიკური ცნების რანგში არ განიხილება: „უიტმენი დემოკრატიის სიყვარულით არის შეპყრობილი“, მისი თავისუფლება კი ამ სიტყვის პოლიტიკურ გაგებაზე უფრო ფართოა.

ამავე დროს, ვახტანგ კოტეტიშვილი ახასიათებს უოლტ უიტმენის „მეორე სახეს“: მის ინდივიდუალიზმს, რასაც ამერიკელი შემოქმედის დემოკრატიზმთან მიმართებას უკავშირებს. „უიტმენმა დემოკრატია რომ გააღმერთა, ამით ასევე აამალა ყოველი პიროვნება. და მათთან ერთად თავისი თავიც“ (კოტეტიშვილი 2017: 190).

რაც შეეხება ქუჩის პოეტობას, ამ საკითხზე ქართველი მკვლევარი საკუთარ მოსაზრებას ამგვარად აყალიბებს: „ქუჩა, როგორც სოციალური კატეგორია, უიტმენისთვის არ არსებობს. იგი მისთვის ზნეობრივი კატეგორიაა“ (კოტეტიშვილი 2017: 192). ვ. კოტეტიშვილის თქმით, ამერიკელი პოეტი რიჰარდ ვაგნერს უნდა შევადაროთ, რომელიც „უიტმენსავით ტლანქია თითქოს“. წერილის დასკვნით ნაწილში აღნიშნულია, რომ უიტმენი მომავლის პოეტია, თუმცა მას ორივე ფეხი აწმყოში უდგას.

მეოცე საუკუნის საქართველოში გერმანული მწერლობა განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა. გენიალურ გერმანულ კლასიკოსს ეძღვნება კონსტანტინე გამსახურდიას წერილი „გოეტე“ (1928), სადაც ავტორი ჰყვება პოეტის წარმომავლობაზე, მის მშობლებზე, სიყრმეზე. მის სისხლში გერმანიის ჩრდილოეთი და სამხრეთი გაერთიანდა, – შენიშნავს იგი. წერილი ახასიათებს პოეტის სიჭაბუკის წლებს, ლაიპციგში განსწავლის ხანას, როდესაც გოეთე ეუფლებოდა ფილოსოფიას, მათემატიკას, ფიზიკას, ლოგიკას, ისტორიას. აქვე გამოყოფილია ლაიპციგური ლექსები, გოეთეს ახალგაზრდული ლირიკა, რომლის საერთო ტონს გამსახურდია „წმინდა ანაკრეონულს“ უწოდებს.

იმავე ანალიტიკურ ოპუსში წარმოდგენილია მწერლის ბიოგრაფიის სხვა არსებითი მომენტები. კერძოდ, მისი გამგზავრება შტრასბურგსა და ლოტრინგენის პროვინციაში, სადაც პოეტი ჰერდერს შეხვედრია და მისი ზეგავლენით სპარსული პოეზიითა და ინდური მაჰაბჰარატის ეპიკური ციკლით დაინტერესებულა. ვ. გამსახურდიას შეფასებით, „ჰერდერმა განწმინდა გოეტე ოვიდისეური იდილიური სენტიმენტალიზმისა, ანაკრეონულ-ვილანდური გალანტერიისა და ჰედონიზმისაგან. მან მიაპყრო მისი ხედვა ბუნებისა და ისტორიული ყოფის სივრცისა და სიღრმისაკენ.. მან აუხილა თვალი ხალხურ პოეზიასა და შექსპირზე“ (გამსახურდია 1963: 360).

ავტორის მხერა შტრასბურგიდან ფრანკფურტს დაბრუნებულ იურისპრუდენციის ახალგაზრდა დოქტორ იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს სწვდება, რომელმაც ფრანკფურტის სასამართლოში ფიცი დადო, „ვითარცა მოქალაქემ და ვექილმა“. აქვე ნახსენებია პოეტის სატრფო შარლოტე ბუფი, მისი რომანის გმირის ლოტეს პროტოტიპი. „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანი“ კონსტანტინე გამსახურდიასათვის „გერმანული რომანის თავკიდურია“, გოეთეს „ბერლინელი გოცი“ – გერმანული ნაციონალური დრამის სათავე. „ვერტერს“ ქართველი მწერალი იმდროინდელი

რომანტიკული, ლიბერალური ახალგაზრდების ევანგელეს უწოდებს, გოეთეს ნაწერებს კი მუდამ გაორებული სულის ტრაგედიის განსახიერებად აღიქვამს. „ამ სულს ორი სტიმული აქვს მუდამ: წარმართული მსოფლიო განცდა და თანამედროვე მეობის ტარება“ (გამსახურდია 1963: 363).

წერილში დახასიათებულია გოეთეს შემოქმედების “Sturm und Drang”-ის პერიოდი: „ამ ლოზუნგით გამოსული ახალი თაობა მთლად რევოლუციურად, მთლად რუსოსებურად იყო განწყობილი“ (გამსახურდია 1963: 367). “Sturm und Drang”-ს „გენიოსების პერიოდს“ უწოდებენო, – მართებულად შენიშნავს ქართველი მწერალი და აგრძელებს: „თავისუფლება აზრისა, გამოთქმისა, სახელმწიფოში თავისუფალი სოციალური კონტრაქტი. ამ იდეებს ჰქადგებდნენ ლიტერატურის კათედრიდან“ (გამსახურდია 1963: 367).

კონსტანტინე გამსახურდია გამოყოფს პოეტის ცხოვრების ვაიმარულ პერიოდს, როდესაც 1775 წელს ტახტზე ასულმა ახალგაზრდა კარლ ავგუსტმა გოეთეს მინისტრის პორტფელი შესთავაზა. დაწინაურებული პოეტი ვაიმარის სასახლის თეატრის განახლებას შედგომია, წერდა დრამებს, კომედიებს. მისი დროის ვაიმარი ლიტერატურის ცენტრი გახდა. აქვე პოეტი გაიტაცა ბუნებისმეტყველებამ, ბოტანიკამ, ასტრონომიამ და ასტროლოგიამ. 1786 წელს ის გაემგზავრა კარლსბადს, შემდეგ – იტალიაში.

გოეთესადმი მიძღვნილ წერილში კონსტანტინე გამსახურდია მისი პიროვნებისა და შემოქმედების ჰარმონიულობაზე მსჯელობს, დახასიათებულია გოეთეს თხზულებანი, მის უმთავრეს ნაწარმოებს კი ქართველი მწერალი ასე აფასებს: „ფაუსტი“. უნივერსალური პოემაა, რომელშიც მთელი კაცობრიობის განცდათა რკალია მოცემული. ღრმად განსწავლული მოხუცი ფაუსტი იჭვნეულად შესცქერის ადამიანის ხანმოკლე ცხოვრების უხვავო ჭირნახულს. მას გული აცრუებული აქვს ადამიანური გონების პოტენციაზე“ (გამსახურდია 1963: 405). წერილის ავტორი „ფაუსტის“ მეორე ნაწილს „მისტიკური ალეგორიზმითა და ალეგორიული ირაციონალიზმით“ „ზარატუსტრას“ მეორე ნაწილს ადარებს.

დიდ გერმანელ პოეტს კონსტანტინე გამსახურდიამ მოგვიანებით მიუძღვნა წერილი „იოჰან ვოლფგანგ გოეტე (დაბადებიდან 200 წლის თავის გამო)“ (1949). აქ ავტორი პოეტის გენეალოგიაზე მსჯელობს და აღნიშნავს, რომ გამოჩენილი შემოქმედი არისტოკრატთა წოდებას არ ეკუთვნოდა – მისი შორეული წინაპარი ჰანს ქრისტიან მჭედელი გახლდათ, რომლის ვაჟი მაინის ფრანკფურტში ჩავიდა და მკერვალობა დაიწყო. მას იურიდიული განათლება მიუცია თავისი უმცროსი ვაჟის, იოჰან კასპარისათვის, რომელმაც თავისი სიბეჯითით „იმპერატორის მრჩევლის“ ტიტული შეიძინა და დიდძალი ქონება დააგროვა. „პედანტი მამისა და ნატიფი დედის კონტრასტმა წარმოშვა გოეტეს ბუნებაში დიდი ემოციისა და აგრეთვე დიდი პედანტობის სიზუსტის ნიშანები“ (გამსახურდია 1963: 157).

წერილში განხილულია გოეთეს შემოქმედებითი გზის დასაწყისი, მოხსენიებულია მისი არშემდგარი რომანი მარგარიტა ვაგნერთან, რომელიც მოგვიანებით „ფაუსტში“ მარგარიტას პროტოტიპად მოგვევლინა. აქვე საუბარია პოეტის ლაიპციგურ წლებზე, სადაც მომწიფებულა მისი წიგნი „ლაიპციგური მელოდიები“. წერილში

მიმოხილულია გოეთეს ფრანგურტში ცხოვრების პერიოდი, მისი საადვოკატო საქმიანობა, ნაცნობობა და ხელმოცარული გამიჯნურება მადამ როშის ქალიშვილთან, რომელიც „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანის“ დაწერის საბაზი გახდა და ა.შ.

გოეთეს „ფაუსტის“ კონცეფციის ინტერპრეტირებისას კ. გამსახურდია შენიშნავს, რომ იოანეს სახარების „პირველითგანვე იყო სიტყვა“ გერმანულ კლასიკოსს გადაუკეთებია „პირველითგანვე იყო საქმედ“. ავტორის აზრით, „ფაუსტიც“ ავტობიოგრაფიულია, ისევე, როგორც გოეთეს უინტიმესი ლექსები. „ფაუსტი, ეს ყოვლის შეცნობას მუდამ მონყურვებული გულ-მეცნიერი, მსოფლიოს უდიდეს იდუმალებათა ჩამწვდენი სული, თვით გოეტეა“ (გამსახურდია 1963: 171). ქართველი მწერლის განსაზღვრებით, „ფაუსტი“ არც ტრაგედიაა, არც პოემა, არც დრამა, ის ძნელად ჩასანვდომი თხზულება გახლავთ. თავისი ოპუსის ბოლოს კ. გამსახურდია იხსენებს 1832 წელს ილმენაუს სანადირო ქოხში ფანქრით დაწერილ გოეთეს ბოლო, ექვსსტრიქონიან ლექსს „მოიცა ცოტა, დასცხრები შენაც“. მალე დიდი პოეტის, „ადამიანური მოდგმის უდიდესი ოქროპირთაგანის“, აღსასრულიც დადგა. კ. გამსახურდიას სიტყვით, გარდაცვლილი გერმანელი გენიოსის „სახეზე სრული მშვიდობა და სიმკვრივე ცხადდებოდა“.

გერონტი ქიქოძის წერილი „ჰაინრიხ ჰაინე“ მეორე გერმანულ ლირიკოსს ეძღვნება, რომელიც, მიუხედავად დიდი პიროვნული განსხვავებისა, საკუთარ თავს გოეთეს მოწაფეს უწოდებდა. წერილში განხილულია ჰაინეს, ამ გაღარიბებული ებრაელი ვაჭრის შვილის, ბიოგრაფიის მომენტები, აღნიშნულია, რომ ის ბონის უნივერსიტეტში სწავლისას შლეგელის ლექციებს ისმენდა, ბერლინის უნივერსიტეტში – ჰეგელისას, შემდეგ მას კათოლიციზმისა და ვოლტერის გავლენა განუცდია. გ. ქიქოძის თქმით, ქრისტიანობის მიღების შემდეგ ჰაინემ ბილეთი შეიძინა ევროპულ კულტურაში შესასვლელად, თუმცა „ქრისტიანობა მისთვის ყოველთვის გარეგან სამოსელად დარჩა“. ქართველი მკვლევრის აზრით, შემთხვევითი და არაორგანული იყო მისი გაპანთეისტებაც, პანთეიზმი პოეტის წარმართული აზროვნებისაკენ დაბრუნება გახლდათ.

ჰაინრიხ ჰაინეს პოეტურ დამსახურებათა აღნუსხვისას გ. ქიქოძე აღნიშნავს, რომ მან „გერმანულ ლექსს რომაული პოეტური ენის სიმსუბუქე და გამჭვირვალობა მისცა. ამასთან, ის სახალხო პოეზიას დაუახლოვა“ (ქიქოძე 1963: 431). ჰაინეს „გერმანიას“ გ. ქიქოძე პოლიტიკური პოეზიის საუკეთესო ნიმუშად თვლის.

მეოცე საუკუნის აღიარებულ გერმანულ პროზაიკოსს ეძღვნება კონსტანტინე გამსახურდიას წერილი „თომას მანნი“ (1948). მის შემოქმედებას ქართველი მწერალი ევროპაში პროზაული ხელოვნების ზენიტად მიიჩნევს. თომას მანის ბიოგრაფიისა და შემოქმედების დეტალებზე მსჯელობასთან ერთად კ. გამსახურდია მის თეორიულ შეხედულებებზე ჩერდება. აქვე საუბარია შოპენჰაუერისა და ნიცშეს ფილოსოფიის გავლენებზე. თომას მანის „ბუდენბროკებს“ კ. გამსახურდია „ტიპურ რეალისტურ რომანს“ უწოდებს, რომელიც გვარის აღორძინების, განვითარებისა და დაცემის ისტორიას ასახავს. გერმანელი კლასიკოსის ესთეტიზმის დახასიათებისათვის კ. გამსახურდია განიხილავს მოთხრობას „სიკვდილი ვენეციაში“.

ცალკე წერილი მიუძღვნა კონსტანტინე გამსახურდიამ დიდ გერმანელ ლირიკოსს რაინერ მარია რილკეს, რომლის პორტრეტის შტრიხები ოპუსში ამგვარად იკვეთება: „მუდამ შავი ეცვა. მოკრძალებული საუბარში, თავმდაბალი. მისგან შორს იყო თვითრეკლამა, ტრაბახი, სახელისათვის გადარევის ჰისტერია. სძულდა პრესის წარმომადგენლები, სენსაციაზე დაგეშილი რეპორტიორები“ (გამსახურდია 1963: 444). წერილში საუბარია რილკეს ბიოგრაფიის მომენტებზე: „სიჭაბუკეში ოფიცრობა სურდა, მაგრამ ხელი მოეცრა. ისმენს ლექციებს ბერლინის, პრალის, მიუნხენის უნივერსიტეტებში. მოგზაურობს რუსეთში, იტალიასა და საფრანგეთში. პარიზში როდენი გაიცნო და მისი მდივანი გახდა“ (გამსახურდია 1963: 444).

ქართველი მწერალი განიხილავს რილკეს სიჭაბუკისდროინდელ ლექსებს, აფასებს 1906 წელს გამოქვეყნებულ წიგნს *“Das Buch der Zeit”*, რომელმაც მას დიდი პოეტის სახელი დაუმკვიდრა. კ. გამსახურდიას შენიშვნით, პოეტური თემების რკალით რილკე მეტერლინკის, სტეფან გეორგეს, ჰუგო ჰოფმანსტალის, რიჰარდ დემელის პოეზიასთან გახლავთ დაკავშირებული. ამავე დროს, ქართველი მწერალი ფიქრობს, რომ რაინერ მარია რილკეს პოეზია უფრო ფემინისტური იყო, რითაც იგი პოლ ვერლენს ენათესავება. კ. გამსახურდია ხაზს უსვამს პოეტის „პირდაპირ ბიოლოგიურ სიძულვილს“ დიდი ქალაქებისადმი, მის, როგორც ლექსის უბადლო ოსტატის, დამსახურებას გერმანულ ლირიკასა და პროზაში: მან „გერმანული ლექსის ტექნიკა მიიყვანა ისეთ მიჯნამდის, რომელიც ჯერ არც ერთ თანამედროვეს არ გადაულახავს“ (გამსახურდია 1963: 445).

წერილის ავტორის თანაგრძნობას იწვევს კაპიტალისტური ევროპის ჟრიაძულს განრიდებული პოეტი, რომელიც განდგომილებაში ქმნიდა სონეტებს, ელეგიებს, თარგმნიდა პოლ ვერლენს, მიქელანჯელოს. გამსახურდიას თქმით, ეულად მყოფ შემოქმედს მარტოობაში ეწვია სიკვდილი, რომელიც მას არაერთხელ გამოუსახავს თორიანი რაინდის სახით.

კონსტანტინე გამსახურდიას ანალიტიკური მზერის არეალში სხვა გერმანელი შემოქმედიც მოექცა. მის წერილში „სტეფან გეორგე“ (1930) საუბარია 1890-იან წლებში გერმანელი პოეტის გარშემო შეკრებილ ახალგაზრდა მწერლებზე, რომელთაც დაარსეს ამ წრის ლაიბორგანო „ფურცლები ხელოვნებისთვის“. „ეს იყო ახალი ლაშქრობა სოციალური ნატურალიზმის წინააღმდეგ.. მათ განაცხადეს: „ახალი ხელოვნება უნდა იყოს „სულიერი ხელოვნება“, „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“ (გამსახურდია 1963: 454).

სტეფან გეორგეს, როგორც პოეტის, ჩამოყალიბებაში კ. გამსახურდია სამ ფაქტორს გამოყოფს: რაინს, ანტიკასა და კათოლიციზმს. მისი თქმით, „გეორგე თანამემკვიდრეა ბერძნულ-რომაული სულობისა“, რის გამოხატულებად ანალიტიკოსი ხორციელობის გაღმერთებას მიიჩნევს. მწერლის ღრმა მისტიციზმს გამსახურდია კათოლიკურობით ხსნის. მისი აზრით, კათოლიკური სტილი და ჟანრი ჰქონდა დანტესაც. სტეფან გეორგეს პოეტურ სრულქმნაში ხაზგასმულია გოეთესა და ჰოლდერლინის წვლილი, ამასთან, ის ფრანგი სიმბოლისტებისა და პარნასისტების მოწაფედ სახელდება. კ. გამსახურდიას დასკვნით, სტეფან გეორგემ ფრანგული სულის ელასტიურობისა და გერმანული საფუძვლიანობის სინთეზირება მოახდინა, მან ფრანგული სულის უპირატესობანი პირველმა შეითვისა.

წერილში შეფასებულია სტეფან გეორგეს ჰიმნები, მისი უკანასკნელი წიგნი „ვარსკვლავი კავშირისა“, მიმოხილულია კრებული „წელიწადი სულისა“, მინანქარისებური ხაზებითა და შტრიხებით, „ალუბალი“ ფაუსტური ჯადოსნობით. აქვე ნახსენებია შავი ყვავილი, რომელსაც ქართველი მწერალი ბუნების წიაღში გამუდმებით მოქმედი სექსუალური პოტენციის განსახიერებად მიიჩნევს. სტეფან გეორგეს შავ ყვავილს კ. გამსახურდია ნოვალისის ცისფერ ყვავილს ადარებს და აღნიშნავს: თუ ნოვალისის მსოფლიო სევდა ჰაეროვანია, სტეფან გეორგეს რომანტიული მისტიკა – თალხით მოსილი და სასონარკვეთილი გახლავთ. რაც შეეხება სიმბოლიკას, კ. გამსახურდიასათვის „გეორგეს შავი ყვავილი გლოვანა ამ გაუხარელი ყოფისა“. იგი სხეულიდან და არსებობიდან გაქცევას, ხორცზე უარის თქმას, „წმინდა სულობა“, კათარზისი, ლოცვად განდგომა. შავი ყვავილი ნირვანაა და რაინდობა.

ფრანგულმა ლიტერატურამ მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართულ მწერლობაზე დიდი ზეგავლენა მოახდინა. ფრანგი კლასიკოსების ტექსტები პირველხარისხოვანმა მთარგმნელებმა გადმოაქართულეს. ამავე დროს, თეორეტიკოსებმა სათანადოდ გაანალიზეს ცნობილ შემოქმედთა ნააზრევი. გერონტი ქიქოძის ვრცელი წერილი „ვოლტერი“ გამოჩენილი ფრანგი განმანათლებლისა და მწერლის ცხოვრების გზის მიმოხილვით იწყება. მკვლევარი იხსენებს რეგენტზე დაწერილი სატირული ლექსის გამო ახალგაზრდა ვოლტერის ბასტილიის ციხეში ჩასმის ეპიზოდს. საპყრობილეში მას ლიტერატურული საქმიანობა დაუწყია და დაუწერია ტრაგედია „იოდისო“, რომელიც 1718 წელს პარიზის სცენაზე დაიდგა. გერონტი ქიქოძე ახასიათებს ინგლისში გატარებულ წლებს, ვოლტერის გონებრივ განვითარებაში გარდატეხის პერიოდად რომ ითვლება. ლონდონში მას დაუბეჭდავს ისტორიული პოემა „ჰან-რიადა“, რომელიც საფრანგეთის მეფე ანრი IV-ს ეძღვნება. პარიზში დაბრუნების შემდეგ ვოლტერს დაუწერია „კარლოს XII-ს ისტორია“, ისტორიული მოთხრობის შედეგად რომ აღიარეს. შექსპირის გავლენას ხედავს გ. ქიქოძე მის დრამებში „საირა“, „კეისრის სიკვდილი“, „სემირამიდა“ და სხვ.

წერილში მოხსენიებულია ინგლისიდან დაბრუნების შემდეგ გამოქვეყნებული ვოლტერის „ფილოსოფიური წერილები“ და „წერილები ინგლისელებზე“, რომლებიც ჯერ ლონდონში ინგლისურად გამოქვეყნდა, შემდეგ – ფრანგულად, თუმცა საფრანგეთის პარლამენტმა ეს პუბლიკაცია აკრძალა. აქვე ქალაქ სირეში ცხოვრების პერიოდიცაა მიმოხილული. აქ დაწერილი შრომებიდან გამოყოფილია მისი „ტრაქტატი მეტაფიზიკაზე“, სადაც ფრანგი განმანათლებელი „ამტკიცებს, რომ ღმერთი ბუნების პირველი ძრავია, მაგრამ არ ერევა ბუნებრივი მოვლენების მსვლელობაში“ (ქიქოძე 1963: 381). აქვე დახასიათებულია ფერნეს პერიოდი, სადაც ვოლტერი ლუი XV-ს გარდაცვალების შემდეგ დასახლდა, მოგვიანებით ის კვლავ პარიზს დაუბრუნდა.

ფრანგი განმანათლებლის დამსახურებად გერონტი ქიქოძე კაცობრიობის კულტურის ისტორიის გააზრების ცდას მიიჩნევს, რითაც მან გავლენა მოახდინა შემდეგი პერიოდის ევროპულ ისტორიოგრაფიაზე. ვოლტერის სახელს უკავშირდება ასევე ისტორიის ფილოსოფიის შემოტანა და ისტორიიდან ღვთაებრივი განგების განდევნა.

ქართველი მკვლევრის აზრით, დღეს ვოლტერის ნაწარმოებებს მხოლოდ ისტორიული მნიშვნელობა აქვს, თუმცა მისი ლირიკული შედეგები და ზოგიერთი ისტორიოგრაფიული თხზულება ფრანგული კლასიკური პროზის შედეგებად ითვლება. ახალ დროში ასევე ღირებულია მისი ფილოსოფიური თხზულებები და დიალოგები. გ. ქიქოძის რეცეფციით, ვოლტერის მოთხრობათა გმირების თავგადასავალი დაკავშირებულია მოგზაურობასთან. მათი მიზანია „რომელიმე ფილოსოფიური თეზისის დამტკიცება; ბელეტრისტული ფორმა კი მხოლოდ მოხერხებული ფორმაა ამ მიზნის მისაღწევად“ (ქიქოძე 1963: 397). ქართველი მკვლევრის შენიშვნით, ფოლტერის მოთხრობათა მოქმედი გმირები კონკრეტული ადამიანები არ არიან, არამედ – ამა თუ იმ ფილოსოფიური იდეის განმარტოვებელი აბსტრაქტული არსებანი. წერილში მოხსენიებულია ვოლტერის სოციალური იდეალის გამომხატველი მოთხრობა „კანდიდი“, სადაც აღწერილია უტოპიური ქვეყანა – ელდორადო.

გერონტი ქიქოძე წერილში ეხება ვოლტერის გავლენას მის თანამედროვეებსა და მომდევნო თაობებზე, ასევე საუბრობს მის ქართველ მიმდევრებზე: დავით ბატონიშვილსა და იოანე ბატონიშვილზე. მოხსენიებულია ფრანგი განმანათლებლის ნაწერების პირველი ქართველი მთარგმნელი ალექსანდრე ჭავჭავაძე, რომელმაც ფრანგულიდან გადმოაქართულა მისი ტრაგედიები: „ზაირა“ და „ალზირა“. აქვე გამოჩენილი ფრანგი მოაზროვნის სხვა ქართველი მთარგმნელებიც სახელდება.

გერონტი ქიქოძის წერილი „ონორე ბალზაკი“ (1924) დიდი ფრანგი პროზაიკოსის ფენომენს განიხილავს. ქართველი მკვლევარი ახასიათებს კლასიკოსი მწერლის დაბადების, წარმომავლობის დეტალებს, ბიოგრაფიის არსებით მომენტებს, პირველ ლიტერატურულ ცდებს. პროზაიკოსის მრავალრიცხოვან თხზულებათაგან გ. ქიქოძე გამოყოფს ბალზაკის რომანებს „უკანასკნელი შუანი“ და „შაგრენის ტყავი“, სადაც საფრანგეთის დიდი რევოლუციის ამბებია მოთხრობილი. ბალზაკს მისთვის „ფილოსოფიური ეტიუდი“ უწოდებია. ქართველი მკვლევრის შენიშვნით, თავდაუზოგავი შრომით პროზაიკოსმა 97 ნაწარმოები დაწერა, რომელთა უდიდესი ნაწილი „ადამიანური კომედიის“ სახელწოდებით გააერთიანა, „ამ მონუმენტურ ლიტერატურულ ძეგლში ავტორი იძლეოდა თანამედროვე საზოგადოების მხატვრულ სინთეზს, როგორც შუა საუკუნეებისა და რენესანსის მიჯნაზე დანტემ თავის „ღვთაებრივ კომედიაში“ მოგვცა“ (ქიქოძე 1963: 404). მკვლევრის განმარტებით, რესტავრაციის ეპოქის და ივლისის მონარქიის საფრანგეთის ეკონომიურ მდგომარეობაზე ბალზაკი უფრო უხვ და მართებულ ცნობებს იძლევა, ვიდრე იმდროინდელი ეკონომისტები და სტატისტიკოსები. თუმცა მისი გმირები, მატერიალურ სიმდიდრეს რომ აღწევენ, სიყვარულის განცდაში ხშირად უბედურნი არიან.

ქართველი მკვლევრისათვის ბალზაკი მე-19 საუკუნის რომანისტთა შორის სწორუპოვარი მოაზროვნე მხატვარია. „მას საბუნებისმეტყველო მეთოდი გადააქვს მხატვრულ პროზაში. ბალზაკს კარგად ესმის, რომ მწერალი არ შეიძლება, მხოლოდ ფაქტებისა და მოვლენების რეგისტრატორი იყოს“ (ქიქოძე 1963: 404). ამასთან, ფრანგი პროზაიკოსის მორალს მკვლევარი ანტიინდივიდუალისტურად მიიჩნევს.

ონორე დე ბალზაკის „უნაყოფიერესი გენია“ გერონტი ქიქოძის აღფრთოვანებას ინვევს. მისი სიტყვით, მწერლის თხზულებებში გამოყვანილ 2 ათასამდე მოქმედ გმირს „მკვეთრად მოხაზული კონტური აქვს“. ქიქოძის შენიშვნით, ბალზაკის მხატვრული სამყარო მკითხველისათვის უფრო რეალურია, ვიდრე ემპირიული სინამდვილე. თუმცა მისი მიზანი იყო „ბრძოლა ენარმობებინა მშვენიერების დასაპყრობად და ახალი მხატვრული სამყაროს შესაქმნელად“ (ქიქოძე 1963: 413). განსაკუთრებულ გამარჯვებას მან ქალთა სქესის ასახვაში მიაღწია, ხოლო ე.წ. „ბალზაკის ასაკის ქალი“ სრულიად ახალი ტიპია მსოფლიო ლიტერატურაში.

იმავე დიდი პროზაიკოსის ფენომენის ანალიზს ეძღვნება კონსტანტინე გამსახურდიას წერილი „ჰონორე დე ბალზაკ“ (1950). ფრანგ მწერალს ავტორი მე-19 საუკუნის დიდ რომანისტთა შორის პირველთა შორის უპირველესად, რჩეულთა შორის რჩეულად მიიჩნევს. მწერლის გენეალოგიის, ბიოგრაფიის დეტალების დახასიათების შემდეგ ქართველი ანალიტიკოსი საუბრობს მის ლიტერატურულ დებიუტზე – ტრაგედია „კრომველზე“. კ. გამსახურდიას დასკვნით, „ბალზაკი უდიდესი მცოდნე იყო ფრანგული ენისა.. იგი მოვარდა ფრანგულ ენაში, როგორც ახალი სტიქია.. მიზნად დაისახა, გაემდიდრებინა ფრანგული ენა“ (გამსახურდია 1963: 294). წერილში ხაზგასმულია კლასიკოსის დამსახურება ფრანგულ ლიტერატურაში ახალი იდეების დამკვიდრებისათვის. ავტორის რეცეფციით, „ბალზაკი ცხოვრებას შესცქერის, როგორც კოლოსალურ ლაბორატორიას, თავისი დაკვირვების გამოსამჟღავნებელს“ (გამსახურდია 1963: 297).

„ადამიანურ კომედიას“ ქართველი მწერალი მე-19 საუკუნის პირველი ნახევრის არა მხოლოდ საფრანგეთის, არამედ ევროპის ბურჟუაზიის ცხოვრების „უნივერსალურ მხატვრულ პანორამას“ უწოდებს. „მამა გორიოში“ კი კ. გამსახურდია „მეფე ლირის“ შექსპირისეული თემის გაგრძელებას ხედავს. ნოველა „გობსეკი“ ქართველ მწერალს შექსპირთან თემატურ გაჯიბრებად ესახება.

კონსტანტინე გამსახურდია ასახელებს იმ ცნობილ შემოქმედთ, რომელთაც ბალზაკის ტალანტის ფორმირებაში დიდი წვლილი აქვთ: შექსპირს, მოლიერს, რაბლეს, რიჩარდსონს, ვალტერ სკოტს, გოეთეს, რუსოს, ვოლტერს, ჰოფმანს. წერილის ავტორის დასკვნით, „უკვდავია ბალზაკი, რადგან მან ასეთი დიდის სარკაზმით დაგვიხატა ბურჟუაზიის – ამ აპოკალიფსური მეძავის, პირუკუ შექცეული სახე“ (გამსახურდია 1963: 317).

გერონტი ქიქოძემ სათანადოდ შეაფასა ცნობილი ფრანგი მწერლის ტალანტი და შემოქმედებითი ინდივიდუალობა წერილში „ალფონს დოდე“ (1960). პროზაიკოსის აღიარებას გ. ქიქოძე უკავშირებს მისი მოთხრობების კრებულს „წერილები ჩემი წისკილიდან“. ქართველი მეცნიერის დასკვნით, „ალფონს დოდემ უმთავრესად თავისი სამშობლო – პროვანსი დაგვანახვა, მისი მცხუნვარე მზითა და ცივი მისრტალით.. ლეგენდებით, დღესასწაულებითა და პატრიარქალური ყოფაცხოვრებით“ (ქიქოძე 1963: 457).

წერილში ნათქვამია, რომ ალფონს დოდე თავს რეალისტ მწერლად თვლიდა. იგი ფლობერის, გონკურების, ზოლას თანამებრძოლად განიხილება. ამავე დროს, ოპუსში ხაზგასმულია დოდეს შემოქმედებითი მაკერები: „სუბიექტივიზმი,

მგრძობიარობა, ჰუმანიზმი, ნაზი ჰუმორი“. ფრანგი მწერლის თხზულებათაგან გ. ქიქოძე ჩერდება მის რომანზე „ტარტარენ ტარასკონელი“, სადაც, ანალიტიკოსის თქმით, მოცემულია

„უკვდავი ტიპი სამხრეთელი მკვებარასი“, მაღალი ადამიანური ღირსებებითაც რომ ხასიათდება. გ. ქიქოძე დაასკვნის, რომ იგი, „შეიძლება ითქვას, გადონკი-ხოტებულ სანჩო პანსას ნარმოადგენს თანამედროვე ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში“.

ესეში „ანატოლ ფრანს“ (1924) კონსტანტინე გამსახურდია ცნობილ ფრანგ მწერალს უნივერსალური მრავალმხრივობით გამორჩეულ ადამიანს, რენესანსის ყალიბის მწერალს უწოდებს. მისი პიროვნების დახასიათებისათვის საგულისხმოდ მიიჩნევა მისივე ავტობიოგრაფიული რომანი „ჩემი მეგობრის წიგნი“. ანატოლ ფრანსი (ანატოლ ტიბოლტი) კ. გამსახურდიასათვის „ნამდვილ ფრანგია“, თავისი ტემპერამენტით, ირონიით, თავისუფლების სიყვარულით. „მწგნობარი, ერუდიტი, ღრმად მოაზროვნე.. ანტიკის მზიან სამყაროში იზრდებოდა და ღრმა მოხუცებამდის არ განშორებია ამ სამყაროს“ (გამსახურდია 1963: 20).

ანატოლ ფრანსის შემოქმედებიდან კ. გამსახურდია გამოყოფს მის რომანს „ღმერთებს სწყურიათ“, რომლის სიუჟეტი პარიზის კომუნის ისტორიიდან გახლავთ აღებული. მისი გმირი რევოლუციის სახელით უდიდეს სისასტიკეს სჩადის. აქვე მოტანილია მოსაზრება იპოლიტ ტენისა, რომელიც საფრანგეთის რევოლუციას ბესტიალურ რევოლუციას უწოდებდა.

1924 წელს დაუწერია გრიგოლ რობაქიძეს ესე „ანატოლ ფრანს“, სადაც აღნიშნავს, რომ ფრანგ მწერალს „ჰქონდა ლატინთა თვალი და მზერა, უყვარდა ხილული ქვეყანა“ (რობაქიძე 2012ბ: 601). ესე ავტორის რეცეფციით, ანატოლ ფრანსი რაბლედან არის გამოსული. მას, საფრანგეთის უკანასკნელი დიდი მწერალს, „აქვს ირონია, მაგრამ მას არ აქვს პათოსი. მან არ იცის, რა არის დიდი ვნება. მან არ იცის გახელება.. ანატოლ ფრანსის რასსა მოდუნებულია“ (რობაქიძე 2012ბ: 604).

წერილში „მაღლარმე და ნოვალისი“ გრიგოლ რობაქიძე სტეფან მაღარმეს ყველაზე უცნაურ და გაუგებარ პოეტად მიიჩნევს. ავტორი ერთმანეთს უპირისპირებს საუკუნით დაშორებულ პოეტებს – მაღარმესა და ნოვალისს. მწერლის აზრით, „მაღლარმე ცდილობდა, თავისი ვიზიონერობა ქმედით ფორმაში ჩამოესხა. ნოვალისი თავის ვიზიონერობას მისტიკაში ალღობდა“ (რობაქიძე 2012ბ: 427). ამავე დროს, ქართველი მწერლის დასკვნით, ნოვალისის პოეტიკა მაღარმეს პოეტიკას უახლოვდება.

სტატიაში „საფრანგეთის თანადროულ ლიტერატურიდან“ (1928) გრიგოლ რობაქიძე ახასიათებს მარსელ პრუსტს, რომლის მრავალტომიანი ქმნილება „დაკარგული დროის ძიებაში“ ქართველი ავტორისათვის ეპოპეად გადაშლილი ერთგვარი ქრონიკაა. „რომანში გააფართოვა პრუსტმა შემეცნების საზღვრები.. „თავისებურად იგზნო „დრო“ და „ხსოვა“.. შექმნა ახალი ფორმა თხრობის. გაართულა სინტაქსი“ (რობაქიძე 2012ბ: 689). ამავე დროს, ქართველი მწერლის შენიშვნით, პრუსტი „ვერ აღწევს კლასიკურ სინათლეს და მონუმენტალურ უბრალოებას“, თუმცა მისი ფრაზა „სავსეა მუდამ აზრით თუ სახით“.

საფრანგეთის დიდ მწერალს უწოდებს გრიგოლ რობაქიძე პოლ კლოდელს, რომელმაც, მისი თქმით, სიმბოლისტიკის ტრადიცია გააგრძელა, მის დრამებში კი ანტიკური ტრაგედიის შინაგანი თვისება აღდგა. „სიმბოლო აქ ხორცი კი არ არის, არამედ ჩონჩხი. კლოდელის სიტყვა არ არის არც „პროზა“ და არც „ლექსი“. იგი უფრო სხვაა. ქართველი მწერალი ახასიათებს პოლ კლოდელის მინიატურების კრებულს „აღმოსავლეთის შეცნობა“: „აქ სიტყვების ეკონომია დაყვანილია ლურსმულ წარწერების სიცოცხვემდე და ამავე დროს სიტყვის ეკსპრესსია უსაზღვროა. საგნის სახელი აქ საგანია თვითონ“ (რობაქიძე 2012ბ: 691).

ესეში „პოლ ვალერი“ გრიგოლ რობაქიძე ცნობილ ფრანგ შემოქმედს „ყველაზე უფრო „ბნელ“ მწერალს“ უწოდებს. მის პოეტურ სათავეებს იგი სიმბოლისტიკებთან (განსაკუთრებით მალარმესთან) ხედავს. რობაქიძე კრიტიკულად უდგება აღიარებული მწერლის ფენომენს: „როგორც პიროვნული ტალანტი, პოლ ვალერი მაინც და მაინც დიდი არ არის“. ამავე დროს, მისი სიტყვით, მას აქვს „სახელი“. საფრანგეთში ყველგან ითვალისწინებენ მის „აზრს“.. თვითეული მისი ნაწარმოები ინვევს დაახლოებით 200 კომენტარს“ (რობაქიძე 2012ბ: 691). შეგრძნება, ანალიტიკოსის თქმით, პოლ ვალერის „მთელს“ არა აქვს. მისი „არარსებობა შეინიშნება არა მხოლოდ აზრებში, არამედ მათი გამოსატყვის ფრაგმენტულ ფორმაში“ (რობაქიძე 2014: 461).

„ძალიან მაგარ მწერალს“ უწოდებს გრიგოლ რობაქიძე ჟან ჟირორდუს. მისი ტექსტებიდან იგი გამოარჩევს რომანს სათაურით „ზიგფრიდ და ლიმუზენ“, რომელიც, მისი თქმით, „გასაოცარი სიმახვილით ახასიათებს გერმანულ ყოფას.. შიგადაშიგ ირონიით იგი საფრანგეთსაც სწვდება“. აქვე შენიშნულია რომანის ლიტერატურული გავლენა რუს რომანისტ ილია ერენბურგზე. გრიგოლ რობაქიძის დაკვირვების არეალში მოხვდა ფრანგი მწერალი რაიმონ რადიგე, რომელიც ცოტა ხნით ადრე, 20 წლის ასაკში გარდაცვლილა და ორი რომანი დაუტოვებია. „რადიგეს რომ ეცოცხლა, ბევრს დიდ რომანისტს საფრანგეთისას გაუმკლავდებოდა“, – შენიშნავს წერილის ავტორი. აქვე მოხსენიებულია ჟან კოკტო: პოეტი, ესეისტი, მხატვარი, დრამატურგი, რომანისტი, რომელიც, რობაქიძის თქმით, „ყველგან თავისუფლად გრძნობს თავს“.

უნდა აღინიშნოს, რომ თეორიული ნაშრომები მიექლვნა არა მარტო ჩამოთვლილ, არამედ ევროპისა და ამერიკის სხვა აღიარებული მწერლების შემოქმედებას, რაც ცხადყოფს, რომ მეოცე საუკუნის პირველი ნახევარი დასავლური ლიტერატურის თარგმნისა და რეცეფციის თვალსაზრისით ნაყოფიერი პერიოდი გახლდათ. ქართველ მკვლევარ-ინტერპრეტატორთა პირველხარისხოვანმა ოპუსებმა ერთი მხრივ, მნიშვნელოვნად გააფართოვა ჩვენი მკითხველის „მოლოდინის ჰორიზონტი“, მეორე მხრივ, ამ წერილებმა საქართველოში დასავლური ლირებულებების შემოტანას და დამკვიდრებას შეუწყო ხელი.

დამოწმებანი:

ბრეგაძე 2017: ბრეგაძე, ლ. „რეზო ყარალაშვილი – ლიტერატურის თეორეტიკოსი“. *სჯანი*, 18. თბილისი: თსუ გამომცემლობა, 2017.

გამსახურდია 1963: გამსახურდია კ. *რჩეული თხზულებანი*, ტ. VI. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1963.

კოტეტიშვილი 2016: კოტეტიშვილი, ვ. *წერილები* (შეადგინა, გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა და კომენტარები დაურთო ნონა კუპრეიშვილმა). თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2016.

რობაქიძე 2012ა: რობაქიძე, გრ. *ნაწერები*. ნ. 2 (შეადგინა, გამოსაცემად მოამზადა და კომენტარები დაურთო ლალი ცომიაძემ). თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2012.

რობაქიძე 2012ბ: რობაქიძე, გრ. *ნაწერები*. ნ. 3 (შეადგინა, გამოსაცემად მოამზადა და კომენტარები დაურთო ლალი ცომიაძემ). თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2012.

რობაქიძე 2014: რობაქიძე, გრ. *ომი და კულტურა* (რუსულიდან თარგმნეს მანანა კვატაია და ნათია ორმოცაძემ). თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2014.

ქიქოძე 1963: ქიქოძე, გ. *რჩეული თხზულებანი სამ ტომად*. ტ. I. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1963.

Manana Kvataia

(Georgia, Tbilisi)

Aspects of Studying Western Literature and Reception History

Summary

Key words: The interpretation of the translated texts, Studying Western Literature in Georgia.

This paper states that in contemporary literary criticism the analysis of literary texts implies not unambiguous interpretation, but a demonstration of semantic diversity. At the same time, receptive aesthetics considers the interpretation of the translated texts in a different plane during which the reader's "expectation horizon" is again centre of attention. Translation is regarded as the most important segment of the cultural reception. Thanks to it, the actualization of a piece of work occurs in another linguo-ethnic space which was realized by Kita Abashidze as early as 1894. In his view, the translation of the best specimens of European literature and philosophy into Georgian and their replication was a matter of topical importance. In twentieth-century Georgia, together with an intense translation of literary texts into Georgian, there were created the most important theoretical works in which the creative writings of the best representatives of foreign literature were examined. These profound pieces of writing evidence that popularization and analysis of the heritage of foreign writers established new, often banned, values too. For analysis there are selected conceptual studies and essays created in the first half of the last century concerning the classics of English, German and French literature that systematically represent the aspects of studying Western literature in Georgia and reception.